

*Акуленко Алла Михайлівна,
Кононець Богдан Володимирович,
студенти 2-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О.М.*

COVID-19 ЯК ФОРС-МАЖОР: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

COVID-19 несподівано охопив всю планету. Безліч організацій та країн були змушені зіткнутися з новими економічними та правовими викликами, що пов'язані з впровадженням локдауну. Проте у різних країнах відношення до форс-мажору та практичний досвід його застосування відрізняється.

Щодо українського досвіду визнання COVID-19, як форс-мажорної обставини, О.М. Берназ-Лукавецька наголошує, що пандемія та заходи з боку держави в принципі можуть бути класифіковані як обставини непереборної сили. Це також підтверджується Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [1, с. 33].

В литовському праві закріплений відкритий перелік обставин, які можуть кваліфікуватися як форс-мажорні. Сам по собі коронавірус не впливає на виконання договору, а ось рішення державних органів для запобігання його розповсюдженню можуть бути визнані як форс-мажор. Доступними засобами захисту є: розірвання договору, зупинення виконання, вимога про стягнення відсотків. Литовська ТПП видає сертифікати, що засвідчують форс-мажорні обставини, що мали місце в Литві. Однак Верховний суд Литви зазначає, що наявність сертифіката є лише одним із доказів, а сам факт форс-мажору має бути встановлений судом.

За латвійським правом важливо, щоб у сторони, яка посилається на коронавірус, була відсутня будь-яка можливість виконання зобов'язань. Якщо є теоретична можливість виконати договір, то суд не

визнає факт наявності форс-мажору. Якщо договір включає «епідемію» у застереження про форс-мажор, то під кваліфікацію підпадає і коронавірус. Сторона не може в односторонньому порядку розірвати договір через форс-мажор, якщо це не передбачено договором. ТПП надає послуги із підтвердження існування форс-мажору.

У Росії застосовуються схожі з білоруським правом критерії для кваліфікації коронавірусу як форс-мажору – надзвичайність та невідворотність. Форс-мажор сам не припиняє зобов'язань боржника, якщо виконання залишається можливим після того, як форс-мажорні обставини відпали. Однак кредитор може відмовитися від договору, якщо через прострочення він втратив інтерес у виконанні [2].

У законодавстві Англії немає визначення форс-мажору в законодавстві чи загальному праві, а тому застосовуватиметься лише до договорів, в яких сторони прямо передбачили його, та на умовах, зазначених у застереженні. Відсутність розумної можливості передбачати обставини в момент укладання договору, причинно-наслідковий зв'язок між подією та неможливістю виконання є умовами для визнання факту форс-мажору. Якщо положення про форс-мажор містить невиключний перелік, то суди мають встановити, що подія має подібний характер до вже перерахованих. Потерпіла сторона повинна продемонструвати, що таке виконання юридично та фізично неможливо. Суди повинні розглядати, чи є форс-мажор, єдиною причиною неспроможності виконати свої зобов'язання, якщо ні, то положення про форс-мажор не обов'язково застосовуються.

Сполучені Штати Америки не мають кодифікованих положень про форс-мажорні обставини в своїх статутах. Тому, потенційне застосування форс-мажорних обставин буде продиктовано конкретним контекстом і фактами. Сторона, яка посиляється на положення про форс-мажор щодо свого невиконання, несе тягар доведення існування форс-мажорних обставин і того, що така сторона виконала будь-які договірні умови для пред'явлення претензії. Якщо основний контракт прямо не передбачає форс-мажорних обставин, сторони можуть вдаватися до альтернативних механізмів, щоб виправдати свої затримки.

Наприклад, договори купівлі-продажу товарів підпадають під дію розділу 2.615 Єдиного комерційного кодексу. Якщо інше спеціально не зазначено в основному контракті, цей розділ доступний стороні, яка купує товари (але не послуги) у більшості штатів США,

Законодавство Китайської Народної Республіки передбачає поняття форс-мажору в комерційних контрактах. Згідно ст. 180 Загальних правил цивільного законодавства КНР і ст. 117 Договірному закону КНР форс-мажор це об'єктивні обставини, які є непередбачуваними, невідворотними та нездоланими. Законодавство КНР також поважає принцип свободи договору, і тому сторони часто погоджуються на договірне визначення форс-мажору. Потерпіла сторона може вимагати від судів КНР наказу змінити або припинити договір на основі принципу справедливості та принципу зміни обставин. Виходячи з керівних висновків КНР, навіть якщо пандемія COVID-19 або відповідні заходи уряду, становлять об'єктивні обставини, які є непередбачуваними, неминучими та нездоланими, форс-мажор не буде встановлений автоматично. Рада Китаю зі сприяння міжнародній торгівлі видає сертифікати форс-мажорних обставин. Хоча ці сертифікати можуть забезпечити певну доказову підтримку для позову, вони автоматично не задовольняють «тест» на форс-мажор для контракту, і конкретні вимоги форс-мажору відповідно до законодавства КНР все одно повинні бути задоволені.

В Об'єднаних Арабських Еміратах поняття форс-мажору наводиться в Законі ОАЕ про цивільні операції. Ст. 273 передбачає: якщо форс-мажорні обставини роблять виконання основного договору повністю та назавжди неможливим, відповідне зобов'язання припиняється, а такий договір автоматично розривається. Хоча Цивільний кодекс ОАЕ не передбачає вичерпного переліку форс-мажорних подій, загальновизнано, що форс-мажор може бути встановлений на підставі фізичної неможливості або юридичної неможливості. Однак подія простої труднощі або неекономічного балансу між сторонами контракту не буде кваліфікуватися як форс-мажор. Відправною точкою для будь-якого аналізу того, чи може COVID-19 бути форс-мажором, є основний договір. Якщо в основному контракті немає інформації або

немає ясності, тоді суди ОАЕ мають визначити, чи є існування та наслідки епідемії чи пандемії форс-мажорними в контексті Цивільного кодексу ОАЕ [3].

Таким чином, організаціям, які зіткнулися з труднощами в результаті пандемії, може бути корисно провести детальну оцінку основної договірної бази. При цьому особливу увагу слід приділити договірним положенням щодо форс-мажорних обставин. Незважаючи на те, що в таких положеннях часто використовуються стандартні формулювання, робити узагальнення для всіх договорів не можна. Залежно від того, законодавством якої країни регулюється конкретний договір, необхідно визначити, чи відповідає поточна кризова ситуація наведеному в договорі визначенню форс-мажорної обставини, і якщо так, то які правові наслідки спричинить даний факт. У разі, якщо у договорі відсутня положення про форс-мажорні обставини, будуть застосовуватися загальні правила, встановлені чинним законодавством.

Література:

1. Берназ-Лукавецька О.М., Вплив COVID-19 на договірні правовідносини у цивільному праві. Проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах COVID-19: матер. Всеукр. науково-практичної онлайн-конференції (23 квітня 2020 р.) / За заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2020. С. 33–34
2. Коронавирус как форс-мажор. URL: <https://www.sorainen.com/ru/publikatsii/koronavirus-kak-fors-mazhor-kak-vesti-biznes-s-kitaem-v-usloviyah-chrezvychajnoj-situatsii/>.
3. COVID-19 and Force Majeure: Jurisdictional Comparison and Practical Legal and Commercial Considerations. URL: <https://www.huntonak.com/en/insights/covid-19-and-force-majeure-jurisdictional-comparison-and-practical-legal-and-commercial-considerations.html>.